

Ajankohtaiset

Andreas Backan liseniaatintutkimuksesta

Pertti Anttonen

Luin Eloresta surullisen tiedon Andreas Backasta. En tuntenut häntä henkilökohtaisesti, mutta minulla oli tilaisuus olla yksi lausunnonantajista hänen liseniaatintyössään, jota pidin hyvin kiinnostavana ja ansiokkaana. Tämä oli lokakuussa 2017. Backa teki liseniaatintyönsä Åbo Akademin humanististen tieteiden, psykologian ja teologian tiedekuntaan, jolle myös lausuntoni osoitin. Työn otsikko oli "Att beskriva det finlandssvenska. Kultursemiotiska analyser" (englanniksi Describing the Finland-Swedish. Cultural-semiotic analyses). Tutkimusta kokonaisuudessaan ei ole julkaistu, mutta kaksi sen sisältämää artikkelia on, ja tiedot niistä linkeineen löytyvät tämän kirjoituksen lopusta. Kolmannen artikkelin julkaisupaikaksi ilmoitettiin liseniaatintyön tarkastusvaiheessa *Elore* 2/2017, mutta näin ei tapahtunut.

Tein lausuntoni suurella mielenkiinnolla ja mielihyvällä, koska Backan työssä käsitellään tärkeitä ja hyvinkin ajankohtaisia tutkimuksellisia ja poliittisia kysymyksiä ruotsinkielisten asemasta Suomessa, folkloristisen tutkimuksen näkökulmasta. Vaikka lausuntoni kirjoittamisesta on nyt jo aikaa, se ei ole mielestäni vanhentunut. Uutinen Backan kuolemasta sai minut ajattelemaan, että kenties olisi hyvä jos *Eloren* lukijakunta saisi tietää miten kiinnostavan liseniaatintyön hän oli tehnyt. Kiitän *Eloren* toimitusta myötämielisyydestä. Kiitän myös professori Lena Marander-Eklundia lausuntopyynnöstä.

Backa kokosi pohjoismaisen folkloristiikan alan liseniaatintyöhönsä kolme artikkelia sekä johdantoartikkelin aiheenaan Suomen ruotsinkielisen väestön identiteettikonstruktiot. Artikkelin numero 1 käsittelee Ruotsalaisen Kansanpuolueen (RKP) leppäkerttysymboliikkaa, artikkeli numero 2 suvaitsevaisuutta ideologiana ja selviytymisstrategiana kahdessa suomenruotsalaisessa organisaatiossa (Folktinget ja RKP), ja artikkeli numero 3 suomenruotsalaisuuden representaatioproblematiikkaa ja ns. kuulumisen politiikkaa.

Backan työn aihepiiri ei ole sinänsä mikään uusi aluevaltaus, mutta tarkastelun tekee ajankohtaiseksi ja laajemmaltikin kiinnostavaksi sen kytkeytyminen viimeaikaisiin teoreettisiin keskusteluihin eri identiteetti-positioiden ja -kategorioiden intersektionaalisuudesta eli keskinäisestä risteävyydestä. Risteäviä identiteettikategorioita ovat erityisesti luokka, sukupuoli, etnisuus, seksuaalisuus ja uskonto. Suomenruotsalaisten identiteettien intersektionaalisuus on ollut aiheena tutkimusprojektissa "Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland" ja sen tuotteena syntyneessä julkaisussa, johon myös Backa osallistui. Backan liseniaatintyö seuraa tuon projektin tutkimuslinjaa varsin uskollisesti. Intersektionaalisuuden lisäksi häntä on inspiroinut Nira Yuval-Davisin käsite kuulumisen politiikasta erilaisten sisään ja ulos luokittamisten prosesseissa. Tämän mukaisesti työssä tarkastellaan

suomenruotsalaisia identiteettejä ja identiteettitunnuksia koskevia kuvauksia erityisesti kuulumisen ja jossakin määrin myös kuulumattomuuden kannalta.

Työn kaksi ensimmäistä artikkelia käsittelevät positiiviksi katsottuja identiteettitunnuksia tai identiteettikonstruktion ominaisuuksia. Ensimmäisessä artikkelissa ”Nyckelpigan som nyckelsymbol. En kulturesemiotisk analys av Svenska folkpartiets partisymbol”, joka on kirjoitettu yhdessä Sofie Strandén-Backan kanssa, aiheena on leppäkerttusymboliikka Ruotsalaisen Kansanpuolueen historiassa 1980-luvun alkupuolelta nykypäivään. Kyseessä on varsin yksityiskohtainen kuvaus leppäkertun käytöstä ja siitä, miten se assosioituu suomenruotsalaisten keskinäisissä keskusteluissa. Backa kutsuu lähestymistapaansa kulttuurisemiotiikaksi ja tarkastelee leppäkertun merkkiä ja merkityksiä denotaatioina ja konnotaatioina. Backa myös suhteuttaa – artikkelin otsikon mukaisesti, ja ilmeisesti sanaleikkiä lyöden – leppäkertun (*nyckelpigan*) käytön Sherry B. Ortnerin avainsymbolin (*nyckelsymbol*) käsitteeseen. Päätelmänä on, että leppäkerttu on avainsymboli, koska se on RKP:n puoluesymboli ja RKP on lähes yhtä kuin ruotsinkieliset Suomessa, jolloin leppäkertussa konnotoituu Suomen ruotsinkielisyys. Backan tarkastelu kohdistuu eritoten leppäkertun positiivisiin konnotaatioihin, joista keskeisimmiksi arvioidaan kansanuskolähtöisyys. Tämä tekee siitä Backan mukaan sopivan symbolin puolueelle. Leppäkertun symboliikassa on kuitenkin Backan mukaan vaara, että sitä tulee myyttinen metafora suomenruotsalaiselle elämälle, jolloin siitä puuttuvat tärkeät yhteydet todellisuuteen.

Toisessa artikkelissa ”Tolerans som ideologi och hanteringsstrategi. Två finlandssvenska organisationers tal om tolerans” lähdetään liikkeelle käsityksestä, jonka mukaan suomenruotsalaiset ovat suvaitsevaisia – ja suvaitsevaisempia kuin suomenkieliset. Suvaitsevaisuus viittaa tässä monikulttuurisuuteen ja kulttuurisen erilaisuuden hyväksymiseen, mikä voidaan nähdä ainakin suvaitsevaisen itsensä mielestä moraalisen paremmuutena. Mutta kuten sana toleranssi eli sietokyky suomen kielessä, suvaitsevaisuus viittaa myös ns. välttämättömän pahan hyväksymiseen. Tämä suvaitsevaisuuden kahtalaisuus on Backan artikkelin kantava teema sen loppupuolella.

Ideologiakriittisyyttä painottava artikkeli tarkastelee suvaitsevaisuuden idean/aatteen käyttöä kahdessa järjestössä, Folktinget ja RKP, kahden aineiston tai tapauksen kautta. Ensimmäinen on *Vårt land* -niminen laulu, jonka levytti v. 2011 Folktingetin aloitteesta ryhmä nimeltä *Artister för tolerans och öppenhet*. Toinen tapaus koskee RKP:n vaalikampanjaa v. 2011. Backan tutkimuksellinen kiinnostus koskee sitä, miten suvaitsevaisuus välittyy näistä tapauksista ja miksi näille järjestöille on tärkeää esittää itsensä suvaitsevaisina. Backa haastaa kysymään, onko suvaitsevaisuus niille selviytymisstrategia eli keino tulla itse suvaituiksi suomalaisessa yhteiskunnassa.

Backa analysoi *Vårt land* -laulun osana Folktingetin poliittisia tavoitteita ruotsinkielisen väestönosan kulttuuristen ja yhteiskunnallisten etujen valvomisessa ja informaation lisäämisessä ruotsin kielestä ja ruotsinkielisen väestönosan kulttuurista. Samalla hän viittaa Folktingetin piirissä ilmaistuun huoleen Suomessa lisääntyneestä vieraiden kulttuurien pelosta, monokulttuuristumisesta ja yhteiskunnan sulkeutumisesta. Hän löytää laulusta kansallisen yhteenkuuluvuuden ilmausta, kulttuurisen avoimuuden arvostusta, kieliriitojen taakse jättämistä ja kaksikielisyyden puolustamista ilman ns. ankkalampi-ajattelua eli itsearviointia ruotsinkielisten sisäänpäinlämpiävyydestä. Kaiken kaikkiaan Backa löytää laulusta kielisuvaitsevaisuutta ruotsin ja suomen välillä ja ajatuksen Suomen kansakunnasta yhteisenä suurena kotina, jossa on paikka kaikille, mutta ei nationalismia. Samanlaisia arvonekemyksiä

Backa löytää RKP:n vuoden 2011 vaalikampanjasta *"För ett rikare Finland"*, josta hän tarkastelee yksityiskohtaisesti YouTubeissa julkaistua videota *"SFP på cirka 100 sekunder"*. Ruotsinkielisyys Suomessa rinnastuu tässä mm. saamelaisten asemaan, mutta toisin kuin *Vårt land*-laulussa, suvaitsevaisuus ei koske vain kielisuhteita vaan monenlaista arvoliberalismia maahanmuuttoon, seksuaalisiin ja muihin vähemmistöihin ja tasa-arvokysymyksiin liittyen. Suvaitsevaisuuspuheen funktiona Backa näkee toiveen, että myös ruotsinkielisiä suvaittaisiin "suljetussa" ja "nationalistisessa" Suomessa.

Tällaisen positiivisuutta huokuvan suvaitsevaisuuskäsityksen Backa näkee kuitenkin ongelmallisena ja tästä nousee artikkelin analyttinen särmä. Backa ottaa näkökulmakseen Foucault'n kurinpitovallan käsitteen ja argumentoi, että puheena olevat järjestöt luovat suvaitsevaisuuden modernista ideologiasta ruotsinkielisille tavaramerkin poliittiseen diskurssiin. Suvaitsevaisuus vähemmistön selviytymisstrategiana myöhäismodernissa suomalaisessa yhteiskunnassa on Backan mukaan kulttuuritieteellisesti ja vallan näkökulmasta reflektomatonta. Hän tuo esiin toleranssin käsitteen historiaa sietämisen merkityksessä ja joihinkin toisiin tutkijoihin viitaten toteaa, että suvaitsevaisuus on strategia käsitellä epätoivottua, mautonta ja virheellistä, jopa luotaantyöntävää ja vastenmielistä, jolloin suvaitsevaisuudesta muodostuu hyve ja peruste kokea ylemmyyttä. Backa näkee Suomen ruotsinkielisten asettuneen, toisin kuin em. kampanjat, vastatusten kulttuurisesti primitiivisiksi katsottujen suomenkielisten kanssa ajatuksella, että ruotsinkieliset ovat sillanrakentajia Suomen ja länsimaiden välillä ja siten omaavat merkittävän paikan suuressa kansallisessa kertomuksessa. Tällöin tavaramerkiksi ja ruotsinkielisten subjektiposiitioksi muodostunut suvaitsevaisuus näyttää vähemmän sivistyneen ja vähemmän suvaitsevaisen suomenkielisen suomalaisuuden sietämisenä. Suvaitsevaisuudesta tulee näin vahva rajanveto toivotun ja ei-toivotun välille; suvaitsevaisuuspuheesta tulee rajanvedon lisäksi kurinpidollista valtapuhetta erityisesti niitä kohtaan, joita ei tule suvaita.

Kolmannessa artikkelissa *"Vilka är finlandssvenskarna? Representationsproblematik och tillhörighetspolitik"*, joka on myös Sofie Strandén-Backan kanssa kirjoitettu, Backa luo yleiskatsauksen ruotsin kieleen Suomessa, mm. sen lainsäädännölliseen asemaan, ja mainitsee muutamia ruotsinkielisiä kulttuuripersoonallisuuksia. Mainituiksi tulevat myös suomenkielisten suomalaisten ruotsinkielisiin liittämät ilmaisut *"hurri"* ja *"svenska talande bättre folk"* sekä kieliryhmien valtasuhteisiin viittaava ilmaus *"Suomessa puhutaan suomea" ("I Finland pratar vi finska")*. Muutoin Backan tarkastelu – sekä puheena olevassa artikkelissa että koko työssä – koskee ruotsinkielisiksi identifioituvien keskinäistä puhetta itsestään. Intersektionaalisuus-näkökulma ei tuo esille tähän kategoriaan kuulumisen neuvottelua.

Päähuomion kohteena artikkelissa on se, miten suomenruotsalaisuutta kuvataan ja miten kuvaamistavat kytkeytyvät kuulumiseen. Kuvauksia on Backan mukaan kuutta eri tyyppiä: kielellisiä, historiallisia, oikeudellisia, kulttuurisia, stereotyyppisiä ja diskursiivisia. Artikkelin pohdiskeluosio alkaa ajatuksella, että suomenruotsalaisuuden kuvaukset ovat representaatiota, koska tulkinnat ovat kontekstisidonnaisia eli samat tekstit saavat eri konteksteissa eri merkityksiä. Toiseksi, kuvaukset eivät ole neutraaleja, koska niihin aina liittyy valintaa, ja valinnoista on erilaisia seurauksia kontekstista riippuen. Kolmanneksi, kuvaukset ovat erilaisia, koska ihmiset ilmentävät kuuluvuutta erilaisiin sosiaalisiin positiioihin; ihmisillä on erilaisia identiteettejä. Yuval-Davisin artikkeli *"Belonging and politics of belonging"* on tässä pääasiallinen ja lähes ainoa kirjallisuusviite.

Yuval-Davisin kuulumisen politiikan käsitettä Backa soveltaa siten, että suomenruotsalaiseksi identifioituva käsittää oman kuulumisensa ruotsinkielisyyden lisäksi myös sellaisten kategorioiden kuten asuma- tai kotiseudun, ruotsin kielen variantin, sosiaalisen ryhmän, sukupuolen ja koulutustason kautta. Kun Yuval-Davisin mukaan naisena oleminen on erilaista keski- ja työväenluokkaisena, suomenruotsalaisuus koetaan Backan mukaan maalla ja työväenluokkaisena eri tavalla kuin kaupungissa korkeakoulutaustaisena. Backan pohdiskeleva ja omakohtainen lähestymistapa huipentuu omaan kokemukseen maalla kasvaneena ja korkeakoulutettuna sekä halusta kuulua sekä Ruotsissa että Suomessa.

Lisensiaatintyön kokonaisarvionnin kannalta oli keskeistä, että Backa kirjoittaa selkeästi, käsittely on pätevää ja usein riittävän perusteltua, osin pohdiskelevaa mutta aina tieteellisestä kirjallisuudesta ammentavaa. Intersektionaalisuus, semiotiikka ja kulttuurianalyysi ovat keskeisiä lähtökohtia, samoin halu kytkeä folkloritutkimus politiikkaan tai politiikan tutkimus folkloristiikkaan. Tavoite on kunnioitettava, ja sen kuvaus johdantoartikkelissa "Kultursemiotik, politik och det finlandssvenska" on valaiseva. Herää kuitenkin kysymys, voivatko postmodernin kriittisen tutkimuksen lähtökohdat synnyttää kriittistä tutkimusta suomenruotsalaisuudesta, jos tutkimuksen yksi väistämätön intressitekijä on tutkijan oman identiteetin paikantaminen ja kerronnallistaminen tutkimuskohteen sisällä ja puitteissa. Syntyykö tässä muuta kriittisyyttä kuin stereotyyppien vaaroista varoittamista? Vrt. kolmannessa artikkelissa esitetty kysymys: "Hur kan man förmedla en beskrivning av en kulturell grupp kort och koncist och utan att reproducera stereotyper?" Onko politiikalle paikkaa?

Haluan nostaa hattua erityisesti artikkelille numero 2 eli "Tolerans som ideologi och hanteringsstrategi. Två finlandssvenska organisationers tal om tolerans". Siinä Backa osoittaa vahvaa itsenäistä kykyä sekä aineistokuvaukseen että teoreettis-kriittiseen tarkasteluun ja keskusteluun tieteellistä kirjallisuutta soveltaen. Suvaitsevaisuus-käsitteen erilaiset lataukset ja niistä kumpuavat ideologiset diskurssit ovat erittäin hyvä ja haastava tutkimuskohde. Viimeaikaiset tutkimuksenkin piirissä esitetyt vahvat näkemykset oikein ja väärin ajattelevista ihmisistä paikantavat kriittisyyden yleensä vain ns. väärin ajatteleviin, kun taas kriittisen tutkimuksen on mielestäni tarkasteltava ideologiakriittisesti myös niitä, jotka katsovat ajattelevansa oikein. Tässä on politiikalle ja sen tutkimukselle paikkaa.

Andreas Backan edustama tutkimuksellinen linja jatkokoon!

Andreas Backan lisensiaatintyön julkaistut artikkelit

Strandén-Backa, Sofie och Andreas Backa. 2013. "Nyckelpigan som nyckelsymbol. En kultursemiotisk analys av Svenska folkpartiets partisymbol." *Elore* 20(1). <https://doi.org/10.30666/elore.79050>

Backa, Andreas. 2017. "Tolerans som ideologi och hanteringsstrategi. Två finlandssvenska organisationers tal om tolerans." I: *Föreställda finlandssvenskheter. Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland*, redigerad av Sven-Erik Klinkmann, Blanka Henriksson och Andreas Häger, 277-300. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. <https://www.sls.fi/sv/utgivning/forestallda-finlandssvenskheter>

Pertti Anttonen on professori emeritus Itä-Suomen yliopistosta.